Sfântul Apostol Andrei
între tradiție și ezoterism la români

La poporul român, **Sfântul Apostol Andrei** (sărbătorit pe 30 noiembrie) se află la intersecția dintre credința creștină oficială și un strat vechi de credințe populare, simbolism și practici cu nuanțe ezoterice sau precreștine

Sfântul Apostol Andrei a fost „*cel întâi chemat*“ la apostolie (misiune) de către Mântuitorul Hristos și, la rându-i, a chemat pe mulți la dreapta credință, într-o bogată activitate misionară ce l-a purtat până la gurile Dunării de Jos. Tradițiile locale legate de cultul Sfântului Andrei au îmbogățit tezaurul popular românesc, păstrându-se, din generație în generație, până astăzi. *Pentru că strămoșii noștri geto-daci au primit cuvântul Evangheliei și au fost botezați de Sfântul Apostol Andrei, îl cinstim ca ocrotitor și cel dintâi părinte spiritual al românilor*.

Sfântul Apostol Andrei este întâlnit, pentru prima dată, în cuprinsul Sfintelor Evanghelii. Era iudeu de neam, frate al Sfântului Apostol Petru, care mai înainte se chema Simon, și fiu al pescarului Ioná din Betsaida. Cetatea Betsaida, situată pe țărmul Mării Galileii, în nordul Țării Sfinte, a oferit Mântuitorului Iisus Hristos trei apostoli dintre cei doisprezece: pe frații Andrei și Petru și pe Sfântul Apostol Filip.

Pescar de meserie, Andrei a fost prins în „mrejele propovăduirii“ de Sfântul Proroc Ioan Botezătorul, pe lângă care a ucenicit până la chemarea la apostolat de către Iisus din Nazaret. În pustiul Iordanului a fost ucenic al Proorocului Ioan, care vorbea despre venirea lui Mesia, iar a doua zi după Botezul Domnului Iisus, Sfântul Ioan Botezătorul văzând pe Iisus a spus: „*Iată Mielul lui Dumnezeu*” .

Dacă întreaga viață Andrei trăise cu nădejdea că va veni Mesia, iată că acum se plinise vremea și, în chiar a doua zi după Botezul lui Hristos în Iordan, Andrei putea împărtăși bucuria prezentului cu fratele său Petru, căruia îi spune: „*Am găsit pe Mesia (care se tâlcuiește: Hristos)*” .

Răspunde cu bucurie chemării lui Iisus de a deveni „pescar de oameni” și devine ascultător al Evangheliei lui Iisus și martor al minunilor Sale. Numele Sfântului Apostol Andrei este amintit în Evanghelia Sfântului Ioan Teologul, cu ocazia a două evenimente diferite. Astfel, *Sfântul Andrei este cel ce, înainte de înmulțirea minunată a pâinilor în părțile Tiberiadei, află în mulțime un băiat care avea cinci pâini de orz și doi pești și îl aduce în fața lui Iisus*. Iar într-o altă interpretare, împreună cu Apostolul Filip, *el*

mijlocește o întâlnire cu Domnul Iisus unor greci veniți să sărbătorească Paștele iudaic.

Unii istorici și teologi din primele secole creștine atestă că Sfântul Apostol Andrei a fost primul propovăduitor al Evangheliei la geto-daci, în teritoriul dintre Dunăre și Marea Neagră, numit atunci Sciția Mică. Astfel, un *sinaxar constantinopolitan* amintește pătimirea Sfântului Andrei la 30 noiembrie, după ce a propovăduit în „*toată regiunea Bitiniei și Pontului, în provinciile romane Tracia și Sciția*“.

Un alt sinaxar al Bisericii de Constantinopol ne oferă o variantă mai lungă a pătimirii Sfântului Andrei, menționând că „*lui Andrei, celui întâi chemat, i-au căzut la sorți (pentru propovăduire) Bitinia, părțile Pontului Euxin* [Marea Neagră] *și ale Propontidei, cu cetățile Calcedon și Bizanț, Macedonia, Tracia și regiunile care se întind până la Dunăre, Tesalia, Elada, Ahaia și cetățile Aminsos, Trapezunt, Heracleea și Amastris*“.

Prezența Sfântului Apostol Andrei este atestată și în cetatea Sinope din părțile Pontului, localizată astăzi pe țărmul turcesc al Mării Negre. O tradiție locală afirmă că, în această cetate, un pictor al timpului i-a zugrăvit chipul, realizând astfel prima icoană a unui apostol. De asemenea, se amintesc o serie de minuni săvârșite de Sfântul Apostol Andrei aici, minunat fiind și felul cum a scăpat viu din chinurile la care a fost supus.

Despre propovăduirea Sfântului Apostol Andrei în Sciția vorbește și Sfântul Ipolit Romanul (sec. III) – martirizat în timpul persecuției împăratului Deciu (249-251) – în lucrarea sa *Despre apostoli*. În secolul al IV-lea, în I*storia Bisericească*, Eusebiu de Cezareea nota: „*Sfinții Apostoli ai Mântuitorului, precum și ucenicii lor, s-au împrăștiat în toată lumea locuită pe atunci. După Tradiție, lui Toma i-au căzut sorții să meargă (la propovăduire) în Partia, lui Andrei în Sciția, lui Ioan în Asia…*“.

Mai târziu, în secolul al VIII-lea, călugărul Epifanie, în *Viața Sfântului Apostol Andrei*, număra sciții între popoarele evanghelizate de el. În secolul al XIV-lea, istoricul bizantin Nichifor Calist reia tradiția consemnată de Origen (secolul al III-lea) și Eusebiu de Cezareea (secolul al IV-lea), afirmând că Sfântul Andrei a predicat „în pustiurile scitice“. Tot dintr-un sinaxar al Bisericii de Constantinopol aflăm că Sfântul Andrei a hirotonit episcop la Odessos (astăzi Varna, în Bulgaria) pe ucenicul său, Amplie, pomenit ca sfânt în calendarul ortodox la 31 octombrie.

Sfântul Ierarh Dosoftei, mitropolitul Moldovei, scria, la sfârșitul secolului al XVII-lea, în cartea *Viața și petrecerea sfinților*, că „*Apostolului Andrei i-a revenit (prin sorți) Bitinia și Marea Neagră și părțile Propontului, Halcedonului și Vizantea, unde e acum Țarigradul, Tracia și Macedonia,*

Tesalia și, sosind la Dunăre, ce-i zic Dobrogea și altele ce sunt pe Dunăre, și acestea toate le-a umblat“. Istoricul bisericesc Nichifor Calist amintește că Sfântul Apostol Andrei a plecat din părțile Sciției spre sud, trecând prin Tracia, și a ajuns la Bizanț, viitorul Constantinopol.

O veche tradiție păstrată de cronografi bizantini afirmă că acolo a hirotonit episcop pe Stahie, unul dintre ucenicii săi. Astfel, Biserica din Constantinopol își revendică originea apostolică de la Sfântul Andrei, pe care-l cinstește ca ocrotitor.

De la Constantinopol, Sfântul Apostol Andrei a trecut prin Macedonia și Tesalia, ajungând până în orașul Patras din Ahaia, în Grecia de astăzi. În cetatea Patras, a convertit, printre alții, pe Maximila, sora proconsulului Egeas al Ahaiei.

Însă, porunca acestuia, Sfântul Apostol Andrei a fost martirizat, răstignit pe o cruce în formă de X, numită în popor „*Crucea Sfântului Andrei*“. Anul muceniciei Sfântului Apostol Andrei oscilează, în datele istoricilor, între persecuția împăratului Nero (54-68) și cea a împăratului Domițian (81-96). Biserica primară a stabilit, încă de la sfârșitul secolului al II-lea, *ziua de 30 noiembrie ca dată a pomenirii Sfântului Apostol Andrei*.

În tradiţia populară, Sf. Ap. Andrei este numit şi cap de iarnă, în sensul că odată cu prăznuirea sa din data de 30 noiembrie începe iarna. Conform gândirii tradiţionale, puterea diminuată a soarelui şi frigul se datorau acţiunii unor forţe malefice. Aceste duhuri rele se manifestau în special în noaptea de dinaintea sărbătorii Sfântului Andrei.

Pentru a lupta împotriva forţelor răului românii foloseau anumite ritualuri apotropaice (de apărare) şi se întâlneau după lăsarea serii pentru "păzirea usturoiului", aşa cum vom vedea în cele ce urmează. **Sfântul Andrei, apărătorul de lupi** Forţele răului din această noapte sunt identificate în subzonele folclorice din judeţul Galaţi cu lupul. În această noapte lupul este învestit cu forţe supranaturale. De ce lupul? Pentru că lupul era un animal reprezentativ pentru daci. Capul de lup era folosit ca steag, luptătorii daci se identificau cu lupii, iar romanii aveau un personaj important în etnogeneză, lupoaica alăptând pe Romulus şi Remus. Pe de altă parte, haitele de lupi erau un real pericol pentru animalele domestice şi chiar pentru oameni. Nu puţine erau cazurile când oamenii erau sfâşiaţi de haitele de lupi care ajungeau până lângă case.

În cazul nopţii de Sf. Andrei, nu este vorba doar de protejarea faţă de lupi, ci această protecţie capătă o amplă dimensiune spirituală pentru că, aşa cum am amintit, lupul era învestit cu forţe supranaturale avându-se la bază credinţa păgână veche a licantropiei. Licantropia este o "tradiţie totemică, întâlnită pentru prima dată la unele populaţii primitive şi intrată mai apoi în deprinderi şi ritualuri simbolice din Antichitate, în cadrul unor superstiţii, de autodefinire a unor oameni ca având posibilitatea metamorfozării în

lup". În sens creştin, credinţa mitico-magică a transformării temporare a omului în lup capătă accente de posesie demonică. Sf. Andrei realizează primul contact, pe tărâmul nostru, dintre credinţele păgâne şi creştinism. Studiul etnografic al tradiţiilor şi credinţelor legate de acest sfânt ne relevă consecinţele şi efectele acestui contact dintre cele două lumi diferite. Sf Andrei este acceptat ca protector împotriva lupilor, strigoilor, vârcolacilor, dar şi apărătorul de o lume întreagă a demonilor şi credinţelor precreştine.

Ritualurile apotropaice din noaptea de dinaintea Sfântului Andrei Pentru a se apăra de lupi, oamenii de la ţară ungeau cu usturoi ferestrele şi uşile în semnul crucii şi spuneau "Vine Sf. Andrei, să nu vină lupul!" sau "Bună seara, Moş Andrei!". Folosirea usturoiului se datora faptului că această plantă era învestită de către mentalitatea arhaică cu puterea de a îndepărta forţele răului. Cum se întâmpla şi în cazul altor sărbători, exista o interdicţie de a face anumite treburi în această perioadă "Nu era voie să mături. În ziua de *Andrei Cap de iarnă* nu se torcea. Nimeni nu trebuia să pomenească despre lup în acea zi, mai ales când stăteau la masă." În această perioadă se făcea şi o şezătoare specială numită "Păzitul usturoiului" cu scopul clar de a preîntâmpina efectele malefice ale acestei nopţi.

În general, cele mai multe **tradiții** românești sunt de origine tracă sau dacă. Una dintre tradiții spune că este bine să ungi ancadramentele ușilor și ferestrelor cu usturoi și să mănânci usturoi în ziua de **Sf Andrei** ca să fii apărat de strigoi, despre care se spune că noaptea ies din morminte. Se spune că **strigoii** care ies din morminte caută obiecte ascuțite, uitate de oameni prin casă, și le fură pentru a se bate între ei prin cimitire sau chiar ca să îi atace pe oameni. **Pricolicii** sunt cei care se transforma din om în lup sau în câine și fie dacă sunt omorâți sau nu, după ce trece noaptea aceștia se transformă la loc în om.

În noaptea de **Sf. Andrei** se fac cele mai puternice vrăji și descântece de dragoste. Fetele își pun busuioc sub pernă pentru ca în noaptea de 29 spre 30 noiembrie să viseze băiatul cu care se vor căsători. Se pune grâu la încolțit, se ung ferestrele cu usturoi, tinerele domnișoare trebuie să se oglindească într-o farfurie cu apă luată dintr-un izvor și apoi să se pieptene, să pună pieptănul în acea apa, după care să îl pună sub perna. Tot sub pernă mai trebuie să pună și busuioc și să se gândească la cel pe care doresc să îl viseze în noaptea de **Sf Andrei**. Se spune că cel visat în noaptea de Sf Andrei este cel căruia fata îi va încredința viața.

Cei care sunt în pragul căsătoriei vor planta boabe de grâu și în funcție de cât de des va fi grâul crescut, atât de bună va fi viața celor 2 împreună.

Tradiția spune că atunci când strigoii nu se pot război între ei aceștia încearcă să prindă un muritor și să-i sugă sângele. De aceea în noaptea strigoilor toți membrii familiei trebuie să mănânce și să se ungă pe piept, frunte și spate cu usturoi. Dacă vitele mugesc în noaptea de **Sf Andrei** acesta

este semn că vin lupii, așa că gospodarii din Botoșani fac o cruce din ceară și o lipesc la vite pe cornul drept. Pentru a feri ograda de lupi și de strigoi se ung cu usturoi parii gardului și pragul ușilor. În Bucovina, cu 3 zile înainte de Sf Andrei femeile nu torc, iar de **Sf Andrei** nu mătură și nu scot gunoiul din casă, nu curăță grajdurile și nu se piaptănă pentru a nu aduce lupul în apropiere.

Un alt obicei este ca fetele de măritat să faca o turtă subțire ca o plăcintă din făină de grâu, foarte sărată, pe care să o mănânce la culcare. Băiatul pe care îl visează că le aduce apă se crede că este viitorul soț. În această zi nu se oferă bani cu împrumut pentru că se spune că vei păgubi. În Oltenia se taie mlădițe din pomii roditori și se pun în apă la căldură, pentru a înmuguri până la Sf Vasile, când oamenii fac din ele sorcove.

O alta tradiție străbună românească sunt unele colinde referitoare la Sfântul Apostol Andrei:

„Ne dați ori nu ne dați
Că mergem în altă casă
Unde Sânt Andrei ne lasă
Și ne face tolba grasă”.

În altă creație populară, Sfântul Apostol Andrei este prezentat într-un dialog cu colindătorii. La întrebarea:

„Spune, spune, Moș Andrei, cel cu crucea cea de tei,
Cine, cine-i Moș Crăciun, Moș Crăciun, cel mai bătrân”,

Sfântul Andrei răspunde:

„Moș Crăciun e Tatăl vostru, e și Dumnezeul nostru,
El l-a făcut și pe pom, și pe capră, și pe om
Ța, ța, ța, căpriță, ța, trece-mă și Dunărea
Ca să afle Dacia, că S-a născut Mesia”.

În acest context, sărbătoarea Sf. Andrei, cel întâi chemat, cum mai este numit, cel care este respectat de poporul Român, ocrotitorul acestei țări creștine, are pe lângă credința închinată sărbătorii și multe elemente păgâne care vin din tradiții vechi de mii de ani.